

פרשת ויחי

שנים-עשר שבטי ישראל – איחוד וייחוד

חשיבותו של הנושא הנבחר

בפרשה זו, הפרשה החותמת את ספר בראשית, יעקב מכנס את בניו ומברך אותם. הנושא הנבחר הוא **שנים-עשר שבטי ישראל – ייחוד ואיחוד**, וכוונתנו לעסוק במתח בין שני המושגים – "ייחוד" ו"איחוד". מצד אחד, כל בן (ולשבת שנוצרו ממנו) הוא בעל אופי אחר ואולי לכל אחד מהם תפקיד אחר, מצד אחר, עם ישראל הוא עם אחד.

המדורים עוסקים בכמה פנים של המתח הזה: במדור **מפרשה לדרשה** נועה מציגה את העובדות – אמנם יעקב הזמין את כל הבנים יחד, אך כל אחד מהם בורך בברכה אחרת; המדרש במדור **נאה דורש** מציג טענה כמעט הפוכה: אמנם נאמרו ברכות שונות, אך אולי הן כוונו לכל השבטים.

במדור **מצד שני**... מתוארת דילמה אקטואלית המציגה את הקונפליקט שחווים לא מעט אנשים בעולם המודרני: האם להדגיש את ייחודם או להסתירו? "ייחוד" יכול להיות ארץ מוצא, שפה זרה, אך גם כישורים מיוחדים. לפעמים אנחנו רוצים להיות דומים לאחרים ולראות דומים מסביבנו, לפעמים אנחנו רוצים להבליט את ייחודנו ולזכות בתשומת לב דווקא בזכותו.

אפשר לדון עם התלמידים בשאלה אם הצורך להרגיש חלק מהחברה הישראלית, מבית הספר, מהתנועה ואפילו מהמשפחה, עומד בסתירה למגמת האינדיבידואליות ולצורך לגלות את האני הפרטי ולהביא אותו לידי ביטוי, או שמא אפשר למצוא איזון בין השניים?

כתוב בפירוש - עוד פירוש על מדור הפרשנות

הפירוש דן במעמד הברכה ולא בנושא שנבחר. אם נעיין בברכות יעקב לבניו (בראשית מ"ט, א'–כ"ח), נגלה, כמו יוני (בבלון הרביעי), שלא כל הברכות הן "ברכות" ממש (=איחולים לטוב), ומכמה מהן נשמעת אפילו ביקורת על הבן המבורך. ייתכן שעניין זה הביא את רשב"ם לפרש שלא ברכות "רגילות" היו כאן, אלא אמירת עתידות.

גלית (בבלון השני), מסבירה שרשב"ם ביסס את פירושו על ביטוי המופיע בפסוק בתחילת הפרק. בפסוק כתוב: **"וַיִּקְרָא יַעֲקֹב בְּאֵל בְּנָיו, וַיֹּאמֶר: הֲאִסְפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים"** (מ"ט, א'). כלומר, יעקב גילה בעצמו את כוונתו – לומר לבניו את העתיד.

כדאי לשוחח עם התלמידים על המושג "ברכה". "ברכה" היא אמירת דבר טוב. כאשר אנחנו מאחלים למישהו הצלחה, עושר או בריאות – אנו במידה מסוימת רוצים לשרטט את עתידו – שיצליח, שיהיה עשיר ובריא (בעתיד), ומקווים שעצם אמירת האיחול תתרום להתגשמותו. כלומר, בברכות רבות יש יסוד של אמירת עתיד, של נבואה.

נאה דורש - עוד מילת הסבר על המדרש

המשפט הראשון במדרש שלפנינו מציג סתירה בלשון הפסוק: בני יעקב מתוארים בפסוק במקום אחד בלשון יחיד "כברכתו" ובסוף הפסוק בלשון רבים "בֵּרַךְ אֹתָם". המדרש ממשיך בהצעת פתרון לסתירה, בשלב הראשון הוא מציג את העובדה שכל בן בורך בברכה אחרת והשווה לחיה או לחפץ אחר. המדרש מעלה את החשש שבעקבות הברכות השונות תתפתח היררכיה בין השבטים לפי ערכם של הדימויים השונים. לכאורה נראה שפיסקה זו אינה קשורה לסתירה שהועלתה בתחילת המדרש, אולם בשלב השני הקצוות נקשרים, ומתברר שלדעת המדרש, השילוב של לשון יחיד ולשון רבים שהוזכר בתחילת המדרש הוא המבטל את החשש מפני היררכיה. המילים "'בֵּרַךְ אֹתָם'", שנאמרו בלשון רבים דווקא, מעידות שכל ברכה וברכה שבירך יעקב (לכאורה לכל בן בנפרד), הופנתה למעשה **לכל** הבנים, ומכאן שלא תהיה לשבט זה או אחר עדיפות על השבטים האחרים – כל השבטים זכו בכל הברכות ובכל התכונות והכישורים שאיחל להם יעקב.

כאמור, טענה זו מסירה את החשש שהועלה בתחילת המדרש מפני היררכיה בין השבטים ויוצר שוויון ביניהם, ומעבר לכך מעניקה משנה כוח לכל שבט: מכיוון שכל אחד מהם זכה בכל הברכות – גם בתכונותיו של הארי וגם בתכונותיו של הנחש – כל אחד מהם זכה ביכולת לפתח מגוון תכונות ותחומי עניין.

מצד שני – לפיתוח הדילמה המוצגת

הדילמה מציגה את המתח בין "יחוד" ל"איחוד". כידוע, הבלטת הייחוד והשוני עלולה לפגוע באחדות. החצנה של היסודות המבחינים בין מגזרים בחברה עלולה ליצור פערים ולהביא להרחקתם זה מזה. אם כך – מדוע להבליט את השונה? אולם, האם אנו רוצים לחיות בחברה חדגונית? מה יכול להיות המחיר של הדחיקת ההבדלים ושל ההאחדה מלאכותית? יסודות מגוונים מעידים על רבגוניותה של החברה, וגיוון ועושר אמורים לתרום לחברה כולה. אפשר לדון עם התלמידים בשאלה: האם לדעתם הבלטת השוני של קבוצות בחברה בהכרח מסתירה את המאפיינים המאחדים את החברה, או באה "על חשבונם"? מה אפשר לומר בהקשר זה על החברה הישראלית – האם היא חברה אחת שנטמעה בה תרבויות ומסורות שונות ("כור היתוך"), או שמא היא חברה המורכבת **מכמה וכמה** קבוצות שונות, ובזה ייחודה?

מחויבות בפרשה

פרשת ויחי סובבת סביב ברכות יעקב לבניו, מה שמוביל לנושא הנבחר "איחוד וייחוד". המדורים השונים מעלים את השאלה, לאיזו קבוצה יש לנו מחויבות גדולה יותר. האם אנו מחויבים יותר לעדה, למוצא של משפחתנו ולמייחד אותם, ומחובתנו לשמור ולהדגיש ייחוד זה? או להיפך: האם אנו מחויבים ל"ישראליות" החדשה שנוצרה במדינת ישראל, ומתוך כך עלינו להדגיש את המשותף והמאחד את היהודים מהתפוצות השונות, ועלינו לטשטש את הייחוד ואת ההבדלים?

